
G L E D A L I Š Č E

Blaž Gselman

Kdo sme gojiti velika pričakovanja?

Große Erwartungen | Velika pričakovanja

Produkcija zavod Bunker, koncept in
režija Beton Ltd., ogled ponovitve
8. septembra 2018

Avtonomija umetnosti pomeni ravno obratno od tistega, kar bi spontan uvid želel razumeti: ne gre za to, da bi bila umetnost vase zaprt sistem, neodvisen od preostalih družbenih okoliščin. Obratno, avtonomija v tem primeru pomeni strukturiran podsistem družbe, v katerem se odražajo vsi njeni konflikti. In nič drugače ni s scenskimi umetnostmi.

Kolektiv *Beton Ltd.* (Katarina Stegnar, Primož Bezjak in Branko Jordan) v svoji predstavi *Große Erwartungen* izpostavlja neprijetno situacijo, v kateri so se kot gledališki delavci znašli: kako sploh še nastopati, koga in na kakšen način predstavljati, če so beli, heteroseksualni in izobraženi, torej privilegirani predstavniki svoje družbe.

Temo natančno odpre že predhodna predstava, prvi del t. i. nemškega cikla, *Ich*

kann nicht anders. Naslovne besede veljajo za citat Martina Luthra. Na začetku predstave pa pomenljivo citiranje nemškega "literarnega papeža", kritika Marcela Reicha Ranickega: "Besede, besede, besede". Prvi del nemškega cikla se močno opira na diskurzivno raven, besedo, še bolje: na govor oziroma izjavljanje. Slednje vedno poteka z določenega (družbenega) položaja, z vsakokratnega mesta izjavljanja. V *Ich kann nicht anders* je to mesto – kot ga lahko rekonstruiramo iz govoričenja protagonistke in protagonistov – sila blizu malomeščanskemu kulturnemu elitizmu levoliberalne politične provenience. Tu pač so, ne morejo si pomagati, ne morejo drugače. Materialni pogoji, ki jih določajo, in simbolni kapital, ki ga premorejo – so izobraženi, veljajo za intelektualce, vrhunske na svojem področju, institucije to prepoznavajo itd. – jih sili v reproduciranje na trenutke hiperintelektualističnih floskul in naštevanja brez konca referenc s področja sodobnih umetnosti. Obenem jih je groza trenutne družbene dinamike, predvsem vzpona skrajne desnice, ker so pač odprti, liberalni. Dogajalni prostor je očitno bunker, zasilno bivališče z improviziranimi stoli, mizami, žimnico, številnimi vedri in kanticami vode. Kakšna je realnost zunaj tega, ne vemo (vedo to oni? najbrž ne; zaenkrat še živijo, namenoma, v milnem mehurčku!), a eno je gotovo: ogrožen je tudi njihov materialni položaj, ki se vse bolj kaže kot kup privilegijev, in tudi njegova izguba ni daleč!

Kjer konča predstava *Ich kann nicht anders*, nadaljuje *Große Erwartungen*. Le da z mnogo manj besedami, ki so skoraj odveč. Scenska umetnost, ki je kritična do lastnega mesta izjavljanja, se ga zaveda in artikulira do stopnje, ko jo to že skoraj onemogoča, ne želi še naprej besedičiti, temveč utihne, to pa

• Foto: Nada Žgank

lahko razumemo na dva načina. Bodisi jo je sram lastne privilegiranosti in nadreprezentiranosti (kot ne pozabijo poudariti odrski protagonisti), zato ne govori več, bodisi (dinamika je podobna, le niansa druga) ker se ob zavedanju svojega udobnega položaja potuhne (utihne!) in zgolj izkorišča dane pogoje, dokler jih še ima. Neskončno blebetanje in s tem tudi politično zastopanje pa prepusti politikom, ki v tem trenutku še delajo zanjo. Sama se raje zateče nazaj k svoji odrski obrti – morda nas želi pretentati, da na ta način ni oziroma ne želi biti politična. Obrat vase v primeru *Betona Ltd.* neizogibno

prinese prevpraševanje lastne prakse, zato se političnost v uprizoritev nujno prikrade skozi njen formalizacijski postopek.

Občinstvo predstave *Große Erwartungen* je posedeno kar na improvizirana sedišča na odru, če pa pogleda pod svoje noge, vidi na tleh ležati smeti, kot bi ostale po kakšni kino predstavi. Pogoj za stanje, ko na tleh ostanejo papirnati ovoji, zmečkane pločevinke in še kaj, predvideva izključitev običajno podplačanega, delovno intenzivnega in feminiziranega dela, ki ponavadi skrbi za čistočo prostora. Te publike predstava torej ne nagovarja, to predstava ve. To pa ni edina iz-

ključitev, ki smo ji priča na gledališkem dogodku. Ta obrne tudi običajni zorni kot: pogled občinstva se razprostira z odra na parter dvorane Stare mestne elektrarne, pri čemer zre v velik plakatni napis "Dobrodošli". Na misel pride sintagma, ki jo lahko v zadnjih letih pogosto vidimo na protestnih ali podpornih shodih ter (redkeje) povzeto v medijih: "Begunci, dobrodošli!". Tudi izrekanje dobrodošlice beguncem pa bi bilo na gledališki predstavi odveč, saj jih tam skoraj gotovo ne bomo našli – ker vladajoča ideologija organizira vrednostni sistem tako, da nekatere družbene skupine nujno ostajajo marginalizirane in večinoma brez dostopa do kulturne infrastrukture. Napis se torej ne nanaša na naslovnika, ki bi ga bilo iskati zunaj svojih zidov, v širšem družbenem okolju. Poziv niti ne potrebuje osebka, ki ga želi nagovoriti, saj vendar vselej že vemo, kdo je (ali bo) dobrodošel na predstavi, prav to je v središču uspešnega delovanja ideologije.

Ta dvojna izključitev, ki na skrajnih straneh objema gledališko dvorano, je torej izhodiščni položaj gledališkega dogodka. Od tod gre *Beton Ltd.* na humorno obarvano pot samokritike. Začetni prizor nemara še najbolj spominja na družbenega nosilca omejenjene (dvojne) izključitve (ki ga tu nastopajoči upodobijo, a ga ne gre enačiti z njimi samimi). Sceno predstavlja enostavna lesena konstrukcija, na katero je obešeno orodje za delo na vrtu in okrog hiše, protagonisti stopijo pred občinstvo s klobuki na glavi in škornji na nogah, a hkrati v suknjiču. Ni tisti, ki skače iz hiše na vrt ter nazaj, in iz škornjev v suknjič ter nazaj, natanko tisti, ki bi na hitro deportiral vse begunce iz Slovenije, ter sindikalno organizirano delo, ki se bojuje za svoje pravice, zmerja s coklo razvoja v domačem gospodarstvu? Karikirana – pa vendar razmeroma natančna – podoba nekoga, ki

živi na stiku podeželja in mesta, ter svoje materialne privilegije brani pred tuji in delovnimi ljudmi.

Odrski protagonisti silijo v gledalce in gledalke v prvi vrsti, se jim dobrikajo, se nasmihajo, jih nato poskušajo prestrašiti, iščejo interakcijo – želijo občinstvo prepričati v svoj prav? Je to "prav" izključitve in obrambe privilegijev? Nemara so res tako zviti, a gledalec in gledalka jim ne smeta nasesti, saj predstava zmeraj bolj jasno izrisuje dejanski položaj stvari, vse do trenutka, ko občinstvu ni v ničemer več prizanešeno in mora za performerji ponavljati besede in geste o tem, da so beli, heteroseksualni, nadreprezentirani in s tem privilegirani člani in članice družbe. To pa je le ena od sekvenc med nanizanimi prizori (dramaturška pomoč Urška Brodar), ki kontinuirano in spretno konstruirajo subjektivnost srednjega razreda, njegov način delovanja in obstajanja. Ta v izvedbi *Beton Ltd.* do sebe upravičeno nastopa kritično in s humorno, celo sarkastično distanco. Odrsko dogajanje dopolnjuje tudi živa glasbena spremljava Maksima Špelka, Janeza Weissa in Jureta Vlahoviča.

Predstava *Große Erwartungen* nam kaže, da je že tisti, ki lahko danes v našem okolju zasede mesto umetniškega producenta ali producent, privilegirani do te mere, da bi izpadel zgolj cinično, če bi se jemal resno in želel z odra politizirati. *Beton Ltd.* v podtekstu predstave ne čuti tudi nikakršne potrebe po pokroviteljski drži ali zastopanju podrejenih družbenih skupin, ki jim je dostop do umetniške infrastrukture največkrat onemogočen. Na ta način predstavi *Große Erwartungen* uspeva podati stališče o aktualnem družbenem trenutku. Mogli bi ji očitati nekaj pomenske neizbrušenosti, toda nemara je tudi to del njenega namena.